

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА ВРШАЦ И КУЛТУРНИ ТУРИЗАМ (ОД ХОТЕЛА МИЛЕКЕР ДО БИБЛИОТЕКЕ)

САЖЕТАК | Туризам је значајан друштвени и економски феномен са бројним позитивним ефектима, али смо у доба пандемије COVID-а 19 били суочени са свим негативним последицама овог друштвеног феномена. Туризам је у зрелој фази развоја, те културни туризам представља подстицај за даљи развој туризма. Рад анализира историјски развој институције од хотела Милекер до Градске библиотеке Вршац као и потенцијал за адекватно представљање и учествовање у културно-туристичкој понуди Града Вршца, али и шире, у Републици Србији и региону. По богатству својих фондова и богатој културно-историјској традицији Градска библиотека Вршац заслужује истакнуто место на културној мапи Србије. Овај рад ће послужити и као основа да се скрене пажња на потребу хитне реконструкције и санације објекта Градске библиотеке Вршац.

КЉУЧНЕ РЕЧИ | библиотеке, културно наслеђе, културни туризам, културна понуда

1. УВОД

Потреба за путовањем је базична човекова потреба. Она долази одмах после физиолошких потреба и потребом за сигурношћу и љубављу. Путовања нам шире видике и упознају нас са другим крајевима и културама. Данас се туризам развија као самостални економски сектор коме многи предвиђају сјајну будућност. COVID-19 је прекинуо ту узлазну линију развоја туризма и треба ће доста времена да се ствари у области туризма стабилизују.

У области библиотекарства међународни стручно-научни скуп Библионет под покровитељством Министарства културе и информисања и Заједнице матичних библиотека представља пример добре праксе где се повезује поред пресека стања професије и могућност за учеснике скупа да учествују у културном туризму одређеног града и округа у Републици Србији. На примеру овогодишњег Библионета у Лесковцу може се закључити да је организација скупа била на високом нивоу и да су поред радног дела учесници скупа, тј. библиотекари имали прилику да посете Царичин град (**Justinijana Prima**), најспецифичније налазиште српског културног наслеђа из ране византијске епохе. Такође, била је врло инспиративна и прича о Лесковцу као српском Манчестеру. Такође, и стручни скуп „Жички сабор библиотекара“ садржи елементе културног туризма, а могло би се чак говорити и о комбинацији конгресног туризма и културног туризма.

Један од пројеката културног туризма Савета Европе је „Културна престоница Европе“. Ову реномирану и популарну акцију иницирала је 1985. године тадашња министарка културе Грчке, чувена глумица и певачица Мелина Меркури. Сваке године један од европских градова постаје „културни центар“ целе Европе са веома богатим програмом великих изложби, гостовања познатих уметника, позоришних и музичких ансамбала из многих земаља. Ту улогу је, најпре, имала Атина, а потом и већи број европских градова. Одлука о избору културне престонице доноси се више година унапред, а у припреми акције учествују разне културне институције и организације. Овај пројекат има изузетан значај, јер „статус“ културне престонице гарантује туристима ванстандардну понуду културних садржаја, што има утицај и на обим оствареног туристичког промета.

Пројекат „Пут културе“ Савета Европе, покренут је 1987. године, и он у ствари представља „ревитализацију“ европских културних итинерера (маршрута). Пuteви културе су тематског карактера, а односе се на разне аспекте културе (историја, уметност, филозофија, начин живота, традиција и сл.). Неке од тема су: Викинзи, Келти, паркови и вртови, барок, сеоски живот, ходочашћа, војна архитектура (утврђења и тврђаве) и сл. Свака тема треба да укаже на (заједничке) европске вредности и да у реализацији „умрежи“ више европских земаља. Осим заједничких рута које „покривају“ више земаља, поједине земље остварују и своје, локалне културне руте (нпр. дворци Лоаре у Француској). Европски програм путева културе укључио је у токове туристичких кретања, и три стазе културе Србије. Пут римских императора, Трансроманика и Тврђаве Дунава, три су пута кроз више од три цивилизације. Од 2022. године биће успостављен и пројекат „Културна престоница Србије“ под покровитељством

Министарства културе и информисања Републике Србије, а Чачак ће бити први град који ће понети титулу Културна престоница Србије.

2. ПОЈАМ И ДЕФИНИСАЊЕ КУЛТУРНОГ ТУРИЗМА

Појам културни туризам тешко је дефинисати, али сасвим је јасно да су културне атракције и активности као главни разлози за путовање у фокусу истраживача културног туризма. Културни туризам обухвата како „туризам наслеђа, тј. баштине“ (heritage tourism), који се односи на производе прошлости, тако и „уметнички туризам“ (arts tourism), који се односи на савремену уметност.

Дефиниција Greg Richards-а, једног од најактивнијих теоретичара културног туризма у Европи, гласи: „Културни туризам означава кретање људи које је проузроковано културним атракцијама изван њиховог уобичајеног места становања, са намером скупљања нових информација и искустава, како би задовољили своје културне потребе.“ Или другим речима: „Сва кретања људи проузрокована специфичним културним атракцијама као што су културна баштина, уметничке и културне манифестације, уметност и драма изван њиховог места становања.“¹

Светска туристичка организација културни туризам дефинише као „кретање људи с примарно културном мотивацијом, као што су студијске туре, уметничке и културне туре, путовања на фестивале и друге културне догађаје, обилазак историјских места и споменика, путовања због проучавања природе, фолклора или уметности и ходочашћа.“²

Претеча савременог концепта културног туризма је свакако оно што обухвата појам Grand Tour у 17-18. веку. Уметност је била један од централних мотива када су синови енглеских аристократа одлазили на едукативна путовања у Италију и Француску, у пратњи искусних и образованих ментора где су разгледали споменике, посећивали позоришта, опере, концертне сале и сл.

3. БИБЛИОТЕКЕ И КУЛТУРНИ ТУРИЗАМ

Из свега претходно изложеног намеће се питање како Библиотека може поста-ти део културне понуде у оквирима културног туризма? На конкретном примеру

---

¹ Greg Richards, *Cultural Tourism in Europe* (ATLAS, 2005), 23.

² WTO, 1995, pristup 20. 10. 2021, www.unwto.org.

Слика 1. Александрина - Bibliotheca Alexandrina, Александрија (Египат)

Александријске библиотеке можемо доћи до одговора на овако постављено питање. У древно доба, Александрија је била позната по знаменитостима као што је Фарос, светионик за који се верује да је био висок више од 110 метара и који се сматра једним од седам чуда древног света. У овом граду се налазила и гробница Александра Великог. Након Александрове смрти, Египтом је завладала грчка династија Птолемеја, која је владала земљом до 30. године пре н. е, када је Октавијан поразио Антонија и Клеопатру. Под владавином те династије, Александрија је доживела процват и „постала трговачки и културни центар тадашњег света“, како се наводи у делу *Atlas of the Greek World*. На врхунцу развоја, имала је око 600.000 становника. Највећа знаменитост Александрије у то време била је краљевска библиотека, која је основана почетком трећег века пре н. е. Захваљујући великодушној подршци династије Птолемеја, ова установа је уз Музеон (Храм муза), постала центар учености и открића у хеленистичком свету.

Након многобројних разарања и уништења нова александријска библиотека - *Bibliotheca Alexandrina*, како гласи њен званични назив, грађевина је необичног облика. Главна зграда подсећа на огроман сунчани диск. На крову од стакла и алуминијума постављени су прозори, окренути према северу, кроз које светлост допире у главну читаоницу. Један део зграде делимично је испод нивоа мора.

Његов равни, сјајни кров благо се спушта надоле, тако да је једна страна зграде висока 30 метара, док се друга страна налази испод површине земље.

Спољашњи зид библиотеке обложен је мноштвом танких плоча од сивог гранита на којима су угравирани низови слова древних и модерних писама. Она су поређана у различитим нивоима и представљају одговарајући приказ основних елемената који су допринели развоју сазнања. Тако библиотека Александрина својом богатом историјском прошлoшћу, необичним архитектонским решењем постаје данас једна од главних туристичких атракција у Александрији у Египту.

Многе библиотеке постале су праве туристичке атракције управо захваљујући невероватним архитектонским решењима и благу које чувају. Многе се налазе и на листи УНЕСКО-а, а наводимо и туристичке препоруке да се током посете неком граду види и нешто несвакидашње.

Марсијана, Венеција

Изграђена 1564. године, библиотека Марсијана једна је од најстаријих у Италији. Налази се на Тргу Светог Марка, па је права штета што туристи углавном само пролазе поред ње. Грађена је 50 година, а Тицијан је одабрао седам ренесансних уметника (међу њима и Веронеза) да је осликају. Отворена је од 8.00 до 19.00, а суботом до 13.30 часова.

Ататурк, Истанбул

Најпознатије истанбулске библиотеке смештене су унутар значајних историјских објеката (попут Топкапи палате), а најзанимљивија је библиотека „Ататурк“, која се налази на Таксим тргу. Зграда је шестоугаона и има пола милиона књига, а занимљиво је да је увече највећа гужва, нарочито у прелепом дворишту. Отворена је 24 сата дневно, седам дана у недељи!

Ангелика, Рим

Ово је прва библиотека у Европи која је била отворена за јавност, а изграђена је 1609. године. Чува 200.000 књига и колекцију ренесансних писаца. Налази се близу трга Навона. Отворена је од 8.15 до 13.45 часова, а улаз је дозвољен старијима од 16 година.

Национална Библиотека, Париз

У Граду светлости вреди посетити две библиотеке из 19. века: националну „Ришеље“ и „Сент Женевјев“. У Националној библиотеци најзанимљивија је Лабрустова читаоница, у којој се налазе ретке књиге, рукописи са илуминацијом и медаље француских краљева. Ове библиотеке најбоље је да посетите организована (у 15.30 часова, улазница кошта три евра).

Александрина, Египат

Неколико пожара које су изазвали Римљани било је довољно да се уништи славна Александријска библиотека. Међутим, нова Александрина из 2002. године незаобилазна је туристичка атракција у једном од најужбудљивијих градова Медитерана. Библиотека изгледа као сунчев диск који је окренут ка мору. Има четири музеја, 15 сала за изложбе и планетаријум. Петком је затворена, а туристи имају водича од 11.00 до 17.00 часова.

Рајксмузеум, Амстердам

Ово је једна од најважнијих библиотека у свету, а изграђена је 1885. године. Књиге су окружене богатом колекцијом слика Вермера и Рембранта. Недавно је реновирана и у њој се може видети читаоница из 19. века. Отворена је од 9.00 до 17.00 часова, улазница стаје 17,50 евра и важи и за музеј.

4. КУЛТУРНО -ТУРИСТИЧКА ПОНУДА ГРАДА ВРШЦА И ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА ВРШАЦ

Град Вршац познат је по организацији великог броја манифестација, које се дешавају током целе године и привлаче велики број посетилаца. Посебне локалне манифестације саставни су део живота бројних генерација и један од важних одраза аутентичности овог поднебља. Њихова суштина је неговање обичаја и културног наслеђа. Неоспоран је ефекат локалних манифестација на атрактивност одређене дестинације у туристичком смислу. Већина вршачких манифестација има наглашене елементе традиције, а њихова посебност огледа се у њиховој разноликости. Манифестација „Дани бербе грожђа” је позната под именом „Грожђебал”. Заштитна личност „Грожђебала” је Винко Лозић, лик из дела вршачког писца Јована Стерије Поповића. „Вршачки венац” је фестивал фолклора. Вино фест је фестивал вина који има за циљ да промовише вино, винску културу и традицију овог подручја. Међународно бијенале ликовне графике својеврстан је омаж уметнику Роберту Хамерштулу и основано је 2018. године. Празничне ђаконије је изложба празничне трпезе. Дани младих вина је фестивал младих вина који се сваке године организује у фебруару месецу.

Туристичка дестинација Вршац располаже значајним туристичким ресурсима. Сматра се да туристички ресурси омогућавају развој културног туризма и њему комплементарних видова туризма. Вршац је првенствено град значајних институција културе које по својим фондовима, обиму делатности

и активностима превазилазе оквире самог Града Вршца и спадају у значајне институције културе Републике Србије.

Градски музеј, у коме је прва изложба за јавност отворена 1896, године, смештен је у згради Конкордије, данас где чува богате ризнице археолошког, уметничког и природноњачког одељења. Конкордија је комплетно реновирана што омогућава да буде изложено око 300.000 експоната из врло ретких и вредних збирки. У реконструкцију је уложено око милијарду динара, а пројекат је финансиран у склопу ИПА програма прекограничне сарадње. У оквиру Градског музеја налази се и објекат вршачког утврђења, које је симбол града и околине. Највероватније ју је сазидао Ђурађ Бранковић 1439. године и налази се на брду висине 399 м на вршачком брегу изнад града. Најочуванија је донжон кула. У току је комплетна реконструкција здања, чији је циљ да се врати првобитан изглед и дају нови садржаји.

Народно позориште Стерија, у коме су ђаци Вршачке народне школе под управом магистра Крекића извели септембра 1792. године три комедије. Овај датум се сматра званично за почетак позоришног живота код Срба. Током 19. века у Вршцу гостују Немачка позоришта из Темишвара, Беч, Будимпешта, Арада. Права позоришна дворана подигнута је средствима браће Александровић 1896. године и у њој и данас ради Народно позориште Стерија.

Градска библиотека Вршац основана је одлуком Магистрата крајем 1887. године тачније 3. септембра као Градска јавна и школска библиотека, а почела је са радом за јавност 15. јануара 1888. године. Оснивач ове библиотеке и њен први библиотекар био је Феликс Милекер (1858–1942), познати историчар и археолог, и писац великог броја књига и студија. После оснивања Музеја, од 1897. до 1947. године, Градска библиотека и Музеј раде као јединствена установа под једним кровом, а од 1947. године као посебне установе, од када почињу да знатније проширују своју делатност. Градска библиотека једна од најстаријих у земљи. Укупан фонд је око 300.000 библиотечких јединица.

И пре оснивања Градске библиотеке у Вршцу је радило неколико библиотека. Тешко је утврдити тачне датуме оснивања, век трајања и величину појединих

Слика 2. Феликс Милекер, оснивач
Градске библиотеке и Музеја

Слика 3. Градска библиотека у Конкордији, док су Градска библиотека и Музеј били једна институција културе

библиотека. Писани трагови говоре да је већ 1820. године (по једном запису на књизи која се чува у Градској библиотеци) основана читаоница. У питању је, вероватно, библиотека Богословије, која је тада почела да ради. Као претплатник на Давидовићеву „Историју народа српског“, 1846. године се помиње Читаоница српска из Вршца. Године 1882. оснива се Општа радничка читаоница, а 1886. Наставничка библиотека. Најзначајнија библиотека је она коју је основао Лаза Нанчић 1884. године, познати вршачки социјалиста, под називом Српска занатлијска читаоница, која се касније спојила са библиотеком Певачког друштва. Треба истаћи и рад Српске ратарске читаонице (1897) која је годинама окупљала вршачке ратаре и читаоце из других слојева. Изузетно важно за рад ових библиотека је да су оне имале и образовну функцију, јер су организовале бројна предавања. Имале су и важну улогу у друштвеном животу свога чланства, јер су приређивале забаве, излете и другарске вечери. Поред ових постојало је још неколико библиотека за немачко и мађарско становништво. Посебно треба истаћи да је Вршац град у којем је увек било врло значајних приватних библиотека појединих Вршчана (Јосип Новак, породица Цијук, Ђорђе Нешић, глумац Андра Лукић), чије се књиге још могу наћи у фондовима данашње Градске библиотеке.

Таква традиција оставила је богате плодове. Најстарија књига у библиотеци датира из 1496. године, у којој су објављена педагошка писма. Поред ове најстарије вредно је поменути и девет књига из Стеријине личне библиотеке; књигу која је припадала Стеријином оцу; прво издање „Басни“ Доситеја Обрадовића; књигу коју је Доситеј Обрадовић послао 1804. године Јосифу Јовановићу Шакабенти; „Номоканон“ штампан у Лавову 1646. године; као и „Шеријатско право“, које је остало у Вршцу још из доба Турака из XVII века. Чува се и рукописна хроника италијанког града VillaCastelioni, писана у периоду од 1424. до 1670. године.

Књижевна општина Вршац је издавачка кућа и организација стваралаца књига, писаца и графичких уметника с једне стране и корисника књига

грађана, школске и студентске омладине с друге стране. Књижевну општину Вршац основао је песник Васко Попа, а за европску и светску репутацију КОВ-а најзаслужнији је дугогодишњи уредник и књижевник Петру Крду.

У данашњој туристичкој понуди познатих дестинација у Републици Србији донекле су можда занемарене библиотеке и њихово богатство, садржаји и све оно што оне могу понудити. У већини истраживања пажња се претежно усмерава и посвећује статистичким подацима о туристичком промету, попут броја долазака, ноћења, потрошње, прихода итд., а врло мало пажње се придаје културним потребама туриста и њиховим навикама читања.

Када погледамо овај преглед културно-туристичке понуде Града Вршца запажамо да је он богат историјско-културним наслеђем. У том контексту Градска библиотека Вршац могла би да има истакнутије место у културно-туристичкој понуди Града Вршца. Потребно је претходно да се испуне одређени услови. Током 130 година свог постојања Градска библиотека Вршац шест пута се селила. Године 1954. коначно се сместила у данашњу зграду на адреси Светосавски трг бр. 2. На овом месту некада се налазила Милекерова рестаурација. Након њеног рушења на истом месту је 1867. године подигнута велелепна зграда Хотел Милекер. Касније је ту био Казино браће Гараи. Од 1919. до 1941. године ту се налазила Српска читаоница. Значајан је историјат саме зграде у којој је смештена данас Градска библиотека Вршац. Наменски зграда је зидана за потребе хотела. Зграда није функционална за потребе библиотеке. Само фасада зграде под је заштитом државе, односно Завода за заштиту споменика културе Панчево. Фасада је реконструисана у периоду 2015–2016. године. Урађена је по свим прописаним стандардима, што значи да је комплетна фасада састругана до цигле, а орнаментални делови фасаде ливени су у бетону и затим специјалним шрафовима причвршћивани за основу. Такође, златном бојом истакнут је натпис – Градска библиотека.

Савремени хотели, без обзира на категоризацију, тешко се могу замислити без брзог интернета, сателитске телевизије и модерних ТВ уређаја који су на располагању гостима. Уколико је хотел више категоризације, обавезно је да у својој понуди има луксузни спа центар, базен, фитнес салу и теретану, као и конгресне дворане. Некада, најлуксузније опремљен простор у хотелу није био председнички апартамент или престижни ресторан, већ библиотека или салон за читање. Хотел Милекер је такође имао салон за читање. Урађен је комплетан план реконструкције зграде Градске библиотеке Вршац према стандардима библиотечке делатности у сарадњи са Заводом за заштиту споменика културе из Панчева, а сам пројекат је сачинио архитектонски студио Ђорђа Бајица из Новог Сада.

Слика 4. Реконструисана фасада Градске библиотеке Вршац

ГЛАВНИ ПРОЈЕКАТ РЕКОНСТРУКЦИЈЕ
И ДОГРАДЊЕ ГРАДСКЕ БИБЛИОТЕКЕ ВРШАЦ
обухвата пројектни задатак и то

1. Реконструкција постојећег објекта;
2. Доградња новог крила библиотеке по дубини парцеле.

Концепција пројекта је да се јасно уочава разлика између старог и новог дела објекта. Постојећи објекат треба да се истакне архитектонским наслеђем у изворном облику, док нови објекат треба да са постојећим објектом сачињава интегралну целину, али да носи печат савремене архитектуре и духа времена у коме настаје. Интерполација старог и новог објекта треба да формира јединствени идентитет Градске библиотеке Вршац и допринесе улози Библиотеке као културног, образовног и друштвеног генератора. Тренутна површина корисног простора Градске библиотеке Вршац износи 2000 м², а након реализације главног пројекта библиотека ће имати 2478,69 м² корисног простора. Тренутни капацитет полица је 3700 м², а након реализације главног пројекта капацитет полица ће бити 4900 м². Реализација главног пројекта реконструкције и

Слика 5. Салон за читање у модерном хотелу

доградње Градске библиотеке Вршац вишеструко је значајан. Несумњиво је, да би након реализације главног пројекта Градска библиотека Вршац могла да буде део сталне туристичке понуде Града Вршца. Дошло би и до реорганизације самог простора тако да би се дечије одељење налазило у дворишном делу зграде и имало природну комуникацију са Музичком школом. Стубови који се сада налазе у депоу у предњем делу зграде до улице били би коначно откривени и били би део сале за културна дешавања. Канцеларије би биле смештене у трећој етажи, а зграда у целини би била доступна корисницима библиотечких услуга. Између дворишног дела зграде и уличног дела зграде био би успостављен комуникациони простор између ове две зграде где би се налазио лифт па би и осебе са инвалидитетом могле несметано да се крећу у библиотеци. Поред тога што би библиотека испуњавала услове да буде део сталне културно-туристичке понуде Града Вршца - она би исто тако пружала адекватне услове за квалитетније пословање запослених у Градској библиотеци Вршац.

VESNA ZLATIČANIN
City Library Vršac
vzlaticanin@yahoo.com

CITY LIBRARY VRŠAC AND CULTURAL TOURISM
(FROM THE MILEKER HOTEL TO THE LIBRARY)

SUMMARY | Tourism is a significant social and economic phenomenon with numerous positive effects, but during the COVID19 pandemic we were faced with different negative consequences of this social phenomenon. Tourism is in a mature phase of development, and thus, cultural tourism represents an incentive for the further development of tourism in general. This paper analyzes the historical development of the institution, from the Milker hotel to the City Library Vršac, as well as the potential for proper representation and participation in the cultural and tourist offering of the city of Vršac, but even broader in the Republic of Serbia and the region. By the riches of its collections and its cultural and historical tradition, the City Library Vršac deserves a special place on the cultural map of Serbia. This paper will serve as a foundation for directing the attention to the need for an emergent reconstruction and reparation of the object of the City Library Vršac.

KEY WORDS | libraries, cultural heritage, cultural tourism, cultural offering

ВЕСНА ЗЛАТИЧАНИН
Городская библиотека, г. Вршац
vzlaticanin@yahoo.com

ГОРОДСКАЯ БИБЛИОТЕКА ВРШАЦ И КУЛЬТУРНЫЙ ТУРИЗМ
(ОД ОТЕЛЯ "МИЛИКЕР" ДО БИБЛИОТЕКИ)

РЕЗЮМЕ | Туризм – важное социально-экономическое явление с многочисленными положительными последствиями, но во время пандемии COVID 19 мы столкнулись со всеми отрицательными последствиями этого социального явления. Туризм находится в зрелой фазе развития, поэтому культурный туризм является стимулом для дальнейшего развития туризма. В докладе анализируется историческое развитие учреждения, от гостиницы "Милекер" до Городской библиотеки Вршца, а также возможности формирования адекватной презентации и участие в культурно-туристическом предложении города Вршац, а также в Республике Сербии и регионе. Благодаря богатству фондов и богатым культурно-историческим традициям, Городская библиотека Вршца отлично позиционируется на культурной карте Сербии. Наш доклад также послужит основой для привлечения внимания к необходимости срочной реконструкции и восстановления здания Городской библиотеки Вршца.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА | библиотеки, культурное наследие, культурный туризм, культурное предложение

